

мәдени өмірге толық және тең қатысуы Қазақстанда әйелдер жағдайын жақсарту саласындағы мемлекеттік саясаттың басты мақсаты болуға тиіс.

Саясаттан тыс қалу, еңбек саласында орын алған теңсіздік, әйелдер денсаулығының нашарлауы мен жеке өмір аясында жәбір көрсету оқиғалары қазіргі уақытта Қазақстанда жүргізіліп жатқан түбегейлі реформалар жағдайында жұртшылықтың алаңдаушылығын туғызып отыр.

Осыған байланысты бірінші кезекте:

адам мен азаматтың құқықтары мен негізгі бостандықтарына сәйкес әйел құқықтарының сақталуын;

әйелдердің мемлекеттік және қоғамдық өмірге толық құқықты қатысуы үшін жағдай жасалуын;

еңбек нарығындағы тең құқықтарды;

әйел денсаулығының қорғалуын;

әйелдерге жәбір көрсету фактілеріне жол бермеуді қамтамасыз ету керек.

Аталған проблемаларды шешу үшін:

конституциялық тең құқықтар мен мүмкіндіктер принципін практикада жүзеге асыру үшін қажетті жағдай жасалуына және құқықтық нормалардың қабылдануына қол жеткізу;

Қазақстанның түрлі аймақтары мен шетелде осы қызметте жинақталған тәжірибені пайдалану;

республикалық, аймақтық және халықаралық деңгейде келісілген іс-қимыл жасалуын қамтамасыз ету қажет.

I. Қазақстан Республикасында әйелдер мәртебесінің аса маңызды ерекшеліктері

Адамның құқықтарымен және негізгі бостандықтарымен бірлікте әйелдер құқықтарының сақталуы

Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес ерлер мен әйелдердің құқықтары тең, оларды іске асыруға деген бірдей бостандықтары мен мүмкіндіктері бар. Алайда конституциялық осы қағидалар олардың іске асырылуын қамтамасыз ететін тиімді шаралар жүйесімен жете нығайтылмаған.

Әйелдерге қатысты мемлекеттік әлеуметтік саясатты қалыптастыру көбінесе тар өрісті ведомстволық сипат алып жүр, әйел жағдайы саласында орын алып отырған проблемалардың өзектілігі мен тереңдігін ескере бермейді.

Әйелдердің Мемлекет пен қоғам өміріне қатысуы

"Отбасы, әйелдер және демографиялық саясат проблемалары жөніндегі Кеңес туралы" Қазақстан Республикасы Президентінің 1995 жылғы 1 наурыздағы Жарлығында әйелдердің мемлекеттік органдар мен қоғамдық бірлестіктердің қызметіне нақты қатысуы үшін жағдай жасауды қамтамасыз ету қажеттігі атап көрсетілген.

Облыстарда әкімдер жанында Отбасы, әйелдер және демографиялық саясат проблемалары жөнінде кеңестер құрылған.

Қазақстан заңдарына сәйкес әйелдердің мемлекеттік қызметке тұруына және сыртқы саяси қызметке қатысуына ерлермен тең мүмкіндік қамтамасыз етілген. Алайда іс жүзінде мемлекеттік биліктің жоғары лектерінде, өндіріс пен қаржы саласындағы жауапты қызметтерде әйелдер аз.

1997 жылдың басында Парламент депутаттарының арасындағы әйелдер саны 10,7 процентке жуық, оның ішінде Сенатта 6,5 процент, Мәжілісте 13,4 процент болды. Республикалық атқарушы органдардың бірінші басшыларының арасында бір әйел болса, ал облыстар әкімдерінің арасында бірде-бір әйел жоқ.

Жоғары және арнаулы орта білімі бар әйелдер мамандар көрінеу басым бола тұрса да, ұйымдар басшыларының арасындағы олардың үлесі мардымсыз және шамамен жеті процент ғана.

Соған қарамастан Қазақстанда әйелдердің азаматтық белсенділігінің өсіп келе жатқаны байқалады. Бұқаралық әйелдер ұйымдарының қалыптасу процесі серпінді дамып келеді. Қазіргі уақытта республиканың Әділет министрлігі әйелдер мен балалар проблемаларымен шұғылданатын 30-дан астам әртүрлі республикалық ұйымдарды тіркеді.

Тарихи қалыптасқан, негізінен ерлерге бағдарланған басқару пирамидасының ұйымдастырылуы қоғамдық күштердің нақты қалыптасқан тепе-теңдігін, ерлер мен әйелдердің қазіргі кезеңдегі жаңа рөлін, әйелдердің қоғам, мемлекет, отбасы істеріне ықпал ету мүмкіндігін бейнелей алмайды, қоғамның дамуы мен оның демократияландырылуының дұрыс әлеуметтік бағдарын қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді.

Еңбек нарығында тең құқықтарды қамтамасыз ету

Республикада әйелдердің саны 8,5 миллион адам немесе бүкіл халықтың 51,3 процентін құрайды. Экономика салаларында 3 миллионнан астам әйел жұмыс істейді немесе бұл халық шаруашылығында жұмыс істейтін барлық адамдардың 48 проценті.

Еңбек нарығында жұмыспен қамту қызметіне жұмыс іздеп арызданушылар санының тұрақты өсу және жұмыссыздар, оның ішінде әйелдер арасындағы жұмыссыздар санының ұдайы көбею тенденциясы қалыптасты. Жұмыспен қамту қызметіне арызданушы әйелдер үлесі жыл санап өсіп келеді және өткен жылы 51,5 процент болды, олардың 27,3 проценті - республиканың кәсіпорындары мен ұйымдарынан босатылғандар, 45,3 проценті - 16-дан 22 жасқа дейінгі жастар, 8,5 проценті - төрт және одан да көп балалары бар аналар.

Әйелдер жұмыссыздығы өсе түсті, 1996 жылы жұмыссыз әйелдердің саны 1995 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 1,7 еседен астам өсті.

Жұмыссыз деп танылған әйелдердің жартысына жуығының өз асырауында

кішкентай балалары бар, олардың арасында бала жасынан мүгедектер бар. Әйелдердің 5 проценттен астамы - жалғызбасты аналар, 8,5-проценті - көп балалы ата-аналар.

Әйелдер жұмыссыздығының орташа ұзақтығы 5 ай құрайды. Ұзақ мерзімге жұмыссыз қалған әйелдер тобы қалыптасуда: олардың 31 процентінің жұмыссыздық кезеңі алты айдан 8 процентінің жұмыссыздық кезеңі бір жылдан асады. Әйелдердің 64,7 проценті жұмыссыздығы бойынша жәрдемақы алады және 7 процентке жуығы әлеуметтік қолдаудың қандай да бір басқа нысанымен (кәсіптік даярлық, қоғамдық жұмыстарға қатысу, материалдық көмек) қамтылған.

Нарықтық экономиканың өтпелі кезеңінде әйелдер үшін жұмыспен қамту тұрғысынан жаңа мүмкіндіктер пайда болғанмен, әйелдерге қатысты ерлер мен әйелдер арасындағы теңсіздіктің ұлғая түсуіне ықпал ететін үрдістер біліне бастады.

Босатылғандар санына жиі қосылатындардың, яғни штаттың қысқаруына, ұйымдардың таратылуына, экономикадағы құрылымдық өзгерістерге байланысты әкімшіліктің бастамашылығымен жұмыстан шығарылғандардың арасында әйелдер едәуір басым (66,7 процент), бұл көрсеткіш тұрақты сипат алып, республиканың барлық облыстарында сақталып қалып отыр. Ал олардың едәуір бөлігінің жоғары білігі мен білім деңгейі бар.

Әйелдердің жұмысқа орналасуда қиыншылықтарға ұшырасатынын атап көрсету керек. Жұмысқа орналастырылған әйелдердің үлес салмағы 20,7 процент құрайды, ал еркектердің үлес салмағы болса одан біршама жоғары және 31,9 процент құрайды. Әйелдердің селолық жерде жұмысқа орналасу проблемасы бұдан да күрделі. Бұл тұста осы санаттағы жұмыссыздар арасында жұмысқа орналасу проценті 15 процент құрайды.

Әйелдердің нарықтық экономика жағдайына бейімделуіне де қиындықтар бар: әйелдердің кәсіптік мәртебесінің төмендеу процесі жалғасып келеді. Біліктілігі төмен жұмыс атқаратын әйелдердің саны осындай қызмет атқаратын еркектер көрсеткішінен екі еседен астам жоғары. Ал бұл орайда олардың бүгінгі күннің талаптарына сай келмейтін кәсіптік даярлығы, қайта даярлығы мен біліктілікті арттыруды ерекше рөл атқаратыны даусыз.

Дәстүрлі әлеуметтік инфрақұрылымның жойылуы, жұмыста отбасының хал-жайын ескеретін жағдайлардың болмауы, сондай-ақ мектепке дейінгі және мектептен тыс балалар мекемелері санының қысқаруы, жұмыстың икемсіз кестесі, тұрмыстық қызмет бағасының өсуі негізінен әйелдерге жүктелген дәстүрлі үй жұмысын көбейтіп, өз әлеуметін толығымен ашуға мүмкіндік бермейді. Сонымен бірге қатарынан екі шаруаны атқару (жұмыстағы және үйдегі) әйел денсаулығына салқынын тигізеді.

Әйелдердің денсаулығын қорғау

Қазақстанда 90-шы жылдарда қолайсыз демографиялық ахуал қалыптасып отыр: ғұмыр ұзақтығы қысқарып, туу кеми түсті, аналар мен жас балалар өлімінің деңгейі жоғары.

Халықтың денсаулық көрсеткіші нашарлап, мүгедектік, әлеуметтік қолайсыздықтан туындайтын ауруларға - туберкулез, мерез сырқаттарына, СПИД-ке және басқа дерттерге шалдығу өсіп келеді.

Босануға жәрдемдесу мекемелері жеткіліксіз қаржыландырудың салдарынан кей кезде жүкті әйелдер мен гинекологиялық сырқатқа ұшыраған әйелдерге ақылы қызмет көрсетуге көшуде, жабдықтарды жаңалап отырмайды, қажетті дәрі-дәрмек заттары жетіспейді, соның салдарынан олар білікті медициналық көмек ала алмайды.

Тағам өнімдерінің тұтыну құрылымының нашарлауы алаңдаушылық туғызады, мұның өзі жас қыздардың, жүкті әйелдер мен бала емізетін әйелдердің денсаулығына қолайсыз салдарын тигізеді.

Жасалған аборттар санының едәуір өсуі елеулі проблема болып қалып отыр. 1996 жылы 190187 аборт жасалғаны ресми тіркелді, туу мен аборттың арақатынасы 1:0,8. Бала көтеретін жастағы әрбір 1000 әйелге 1966 жылы орта есеппен 43,2 аборттан айналды.

Еңбек саласындағы жеткіліксіз әлеуметтік және құқықтық қорғаушылық, еңбек қорғау мен қауіпсіздік техникасы ережелері мен нормаларының (әсіресе мемлекеттік емес секторда) сақталуына бақылаудың әлсіздігі жұмыс істейтін әйелдердің денсаулығына теріс әсерін тигізуде.

1996 жылы өнеркәсіп кәсіпорындарда, құрылыста, көлік пен байланыста санитарлық-гигиеналық талаптар мен нормаларға сәйкес келмейтін жұмыс орындарында еңбек ететін әйелдер саны 100 мыңнан астам адам болады.

Сондай-ақ әйелдер денсаулығы жай-күйінің нашарлай түсу себептерінің бірі өз денсаулығы мен салихалы өмір салтына немқұрайды қарау болып табылады.

Қазақстан Республикасында ана мен баланың денсаулығын қорғау мәселелері шын мәнінде басым тұруға тиіс.

Жеке өмір аясында әйелдерге қатысты жәбірленушілік проблемасы

Бұл проблема әлі күнге дейінгі тиісті бағасын алып, қажетті шешімін тапқан жоқ.

Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық бірге тұруға және зинақорлыққа мәжбүр ету, зорлау, маскүнемдік, нашақорлық салдарынан тұрмыстағы жәбірленушілік пен кісі өлтіру, кәззәптық, ұдайы ұрып-соғу мен психологиялық жәбірлеу сияқты нысандар арқылы анағұрлым айқын көрінуде. Барлық аса қатыгез тұрмыста кісі өлтірудің жартысына дерлігі отбасындағы ұзаққа созылған

кақтығыстардан туып жатады. Статистика ішкі отбасылық қатынастардың ушығуын, отбасылардағы шиеленісті ахуалдардың көбейгенін айғақтайды.

Ресми статистика әйелдерге қатысты қылмыстардың нақты көрінісін бейнелей алмай отыр. Түрлі себептерге байланысты зардап шеккендер көбінесе құқық қорғау органдарына арызданудан жалтарады.

Әйелдің материалдық немесе қызмет жөнінде тәуелділігін пайдаланып, жыныс қатынастарына баруға мәжбүр етушілік үшін, сондай-ақ әйелді некеге отыруға мәжбүр етушілік үшін сотталғандардың тіркелген саны жыл сайын бірнеше ондаған адамнан аспайды, ал мұның өзі істің шын мәніндегі жағдайын бейнелей алмайды. Іс жүзінде мұндай оқиғалар әлдеқайда көп.

Әйел халқындағы жәбірленушіліктің өсуі сонымен қатар қылмыстық жағдаяттың нашарлауымен де байланысты.

Отбасындағы, мектептегі, ұжымдағы және тұтас қоғамдағы адамгершілік тәрбиесінің мәселелеріне назар аудару бәсеңсіді. Бұқаралық ақпарат құралдары арқылы әйел сезімін саудаға салу дәріптеледі.

Тиісті заңдардың болмауы, құқық қорғау органдары жұмысының босандығы, мемлекеттік статистика жүйесінің әлсіздігі зинақорлық сияқты құбылыстың ауқымын нақты бағалауға мүмкіндік бермейді. Әсіресе бұқаралық ақпарат құралдарында бұл құбылысқа моральдық-адамгершілік тұрғысынан жете баға берілмеуі адамгершілікке жатпайтынына қарамастан, зинақорлықпен айналысатын әйелдер санының өсуіне әкеліп соғады.

II. Оларды іске асырудың стратегиялық мақсаты мен негізгі тәсілдері

Осы тұжырымдамада көзделген міндеттерді шешу үшін:

1. Адам құқықтарымен және негізгі бостандықтарымен сабақтастыра отырып, әйел құқықтарын сақтау саласында:

Қазақстан заңдарына сараптама жүргізіп, Қазақстан Республикасының әйел құқықтары туралы заңдарының Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкестендірілуін қамтамасыз ету жөнінде ұсыныстар әзірлеу;

әйелдерге қатысты кемсітушілікке баға беру өлшемдері мен көзқарастарын ә з і р л е у ;

БҰҰ-ның әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы Конвенциясының және басқа да халықаралық актілер мен Қазақстан Республикасының әйел құқықтары туралы заңдарының сақталуына бақылаудың қолданылып жүрген тетігіне талдау жасау;

БҰҰ-ның әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы Конвенциясында, БҰҰ-ның әйелдерге қатысты жәбірленушілікті аластау жөніндегі Декларациясында, Халықаралық еңбек ұйымының Қазақстан қосылып отырған тиісті конвенцияларында баяндалған ұсыныстардың толық көлемінде

орындалуын қамтамасыз ету керек.

2. Мемлекет пен қоғам өміріне әйелдердің қатысуына жәрдемдесу саласында:

бұқаралық ақпарат құралдары арқылы әйелдерді әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге белсенді қатыстыруға, олардың өкімет органдарындағы өкілдігін ұлғайтуға, сондай-ақ республикада әйелдердің жағдайын жақсарту саласындағы істің нақты жай күйін көрсетуге бағдарланған кең көлемді ақпараттық, насихаттық жұмысты ұйымдастыру;

мемлекет пен қоғам өміріне әйелдердің қатысуына, әйелдерді қоғамдық бірлестіктерге кеңінен тартуға, әйелдерді барлық деңгейдегі өкілді және атқарушы өкімет органдарының құрамына қатыстыруға бағытталған жаңа адамгершілік нормаларын қалыптастыруға қол жеткізу;

әйелдерді саяси және мемлекеттік қызметке қатыстыруды ұйымдастыру; әйелдердің кәсіптік даярлығы мен қайта даярлығының тиісті бағдарламаларын әзірлеу, сондай-ақ мемлекеттік органдарда жұмыс істеу үшін әйел кадрлардың резервін қалыптастыру;

тұрақты негізде республикалық және жергілікті деңгейде ерлер мен әйелдердің мемлекеттік және қоғамдық өмірге қатысуы туралы статистикалық деректер жинау, талдау жүргізу және тарату;

әйелдерді дипломатиялық жұмысқа, Қазақстанның шетелдік өкілдіктердегі жұмысқа кеңінен қатыстыру;

әйелдердің жағдайын жақсарту жөнінде бастамалар көтеретін, кәсіптік тұрғыдан қабілетті және білікті әйелдерді мемлекеттік өкімет органдарына ұсынып отыратын әйелдер, жастар, кәсіподақ пен басқа да қоғамдық бірлестіктердің қызметіне қолдау көрсетілуіне қамтамасыз ету;

әйелдерге өздеріне Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңдарында берілген құқықтары мен негізгі бостандықтарын түсіндіретін құқықтық білім беру бағдарламасын әзірлеу және іске асыру керек.

3. Еңбек нарығында тең құқықтар мен тең көзқарасты қамтамасыз етуге жәрдемдесу саласында;

әйелдер мен еркектердің еңбек нарығындағы құқықтары мен мүмкіндіктерінің іс жүзіндегі теңдігін орнықтыруға, әйелдердің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, олардың жаңа экономикалық қатынастарға бейімдеуі үшін жағдай жасалуын қамтамасыз етуге қол жеткізу;

Халықаралық еңбек ұйымының еңбекші әйелдер проблемаларына қатысты Қазақстан бекіткен Конвенцияларының қолданылу нәтижелеріне талдау жасау; Қазақстан Республикасының заңдарын жұмыспен қамту саласындағы мүмкіндіктер мен бірдей қатынастар теңдігі туралы Республика бекіткен халықаралық шарттарға сәйкес келтіру, ерлер мен әйелдердің еңбек

нарығындағы тең құқықтары мен мүмкіндіктері саясатына және қолдағы нормативтік құқықтық актілерге (жалдау, жұмыстан шығару, кәсіптік өсу) баға беруді, оларды тиімді қолдану тетігін әзірлеу;

отбасындағы міндеттері бар азаматтарды жұмысқа, соның ішінде толық емес жұмыс уақыты, икемді, кесте бойынша немесе үйде істеуге жұмысқа қабылдауға жұмыс берушінің мүдделілігін арттыруға бағытталған экономикалық көтермелеу мен жеңілдіктерді көздейтін заң актілерін әзірлеу;

жұмыс істейтін әйелдердің құқықтары мен кепілдіктері туралы заңдардың сақталуына мемлекеттік қадағалау мен бақылауды күшейту;

мемлекеттік және жеке инвестиция жобаларын кеңінен қатыстыра отырып, әйелдерге арналған қазіргі жұмыс орындары мен жаңа жұмыс орындарын құруды қолдау тетіктерін жетілдіру. Мемлекеттік әлеуметтік-экономикалық саясатты әзірлеу кезінде әйелдер басым жұмыс істейтін салаларды (жеңіл, тоқыма өнеркәсібі, халық кәсіпшіліктері және басқалары) дамыту мен қолдауды ескеру. Әлеуметтік қызмет пен халыққа қызмет көрсету саласында қосымша жұмыс орындарын ұйымдастыруға жәрдемдесу;

проблемаларды өздігінен шешуге бағдарлайтын белсенді нысандарды қоса отырып, жұмыспен қамтуда әйелдердің әртүрлі санаттарын әлеуметтік қолдаудың нысандары мен тәсілдерін жетілдіру. Салықтар, несие бойынша және осы салаларды сақтандыру жөнінен жеңілдіктер беруді қоса алғанда, әйелдердің шағын және отбасылық кәсіпкерлікке кеңінен қатысуына жәрдемдесу мен оған бақылау жасау жүйесін дамытуға қол жеткізу;

шағын және отбасылық бизнесті, өзін-өзі жұмыспен қамтудың түрлі нысандарын дамытудың республикалық және аймақтық бағдарламаларын әзірлеу , Кәсіпкерлік негіздерін оқытуды психологиялық дайындықпен, өз ісін ұйымдастыру жобаларына сараптама жүргізумен және салықтардан уақытша босату, жеңілдікті несие беру, жабдықпен, шикізатпен қамтамасыз ету, үй-жай беру және тағы басқалары түрінде бұдан былайғы көмек көрсетумен ұштастырылатын "бизнес-инкубаторлар" жасау. Өз ісін құруды қалайтын әйелдерге кеңес беру мен кәсіптік бағдарлау жүйесін кеңейту және мамандардан оң пікір алған бағдарламаларды іске асыруға жәрдем көрсету;

кәсіптік білім беру жүйесін нығайту, еңбек қызметінде үзілістері бар, соның ішінде аяғы ауырлығына және босануы мен бала күтуге байланысты демалыста болып оралған әйелдерге кәсіптік қайта бейімдеу, біліктілігін арттыру немесе қайта даярлықтан өту үшін жағдай жасау;

еңбек қатынастарын реттейтін және жынысы мен жасына қарай кемсітушілікке жол бермейтін құқықтық нормаларға тұрақты тектік талдау жасауды жолға қою. Бірдей еңбегі мен бағалылығы бірдей жұмысы үшін тең ақы төлеу принципін іске асыру, ерлер мен әйелдер басым шұғылданатын салалар

арасындағы еңбекке ақы төлеудегі алшақтықты жою жөнінде шаралар әзірлеу. Тектік зерттеулер саласындағы ғылыми әзірлемелерге мемлекеттік қолдауды жүзеге асыру, сондай-ақ әйелдің қоғамдағы мәртебесі мен рөлі, әйелдер мен ерлер арасындағы қарым-қатынас проблемалары жөніндегі ғылыми білімді **н а с и х а т т а у** ;

барлық үлгідегі отбасыларының қолы жететін меншіктің алуан нысанындағы мектепке дейінгі және мектептен тыс мекемелердің, әлеуметтік қызмет көрсету мекемелерінің жүйесін дамытуға жан-жақты қолдау көрсету;

еңбек нарығындағы әйелдер жағдайының тұрақты мониторингін жүзеге **а с ы р у** ;

меншіктің барлық нысандарындағы ұйымдарда жұмыс істейтін әйелдердің денсаулығына (бала көтеру қабілетін қоса) экологиялық факторлар мен еңбек жағдайының ықпалын бағалау өлшемдерін әзірлеу. Әйелдердің еңбегін, әсіресе ауыл шаруашылығында істейтін әйелдердің еңбегін қорғауды күшейту жөніндегі **ш а р л а р д ы** **ж ү з е г е** **а с ы р у** ;

бәсекелестікке қабілеті төмен әйелдердің (мүгедектердің, көп балалы аналардың, толық емес отбасы иелерінің, әскери қызметшілер зайыптарының және басқалардың) жұмыспен қамтамасыз етілуі үшін жағдай жасау, халықтың аз қамтамасыз етілген санаттарының еңбегін пайдалану мен оларды жұмысқа қабылдауға жұмыс берушіні көтермелейтін шаралар жүйесін әзірлеу. Бұл санаттар үшін олардың еңбек құқықтары бұзылған жағдайда құқықтық қорғауға **к е п і л д і к** **б е р у** **к е р е к** .

4. Әйелдер мен балалардың денсаулығын қорғауды қамтамасыз ету **с а л а с ы н д а** :

әйелдердің денсаулығын, ана қауіпсіздігін, оның ішінде "Ана қауіпсіздігі" бағдарламасы, ана мен баланы қорғау жөніндегі республикалық аймақтық және басқа бағдарламалар шеңберінде нығайтуға қол жеткізу, бала көтеруге байланысты әйелдердің денсаулығын қорғау, әртүрлі жастағы әйелдер денсаулығының жай-күйінің ерекшеліктері ескерілген алғашқы дәрігерлік-санитарлық қызмет көрсету жүйесін дамыту. Әйелдер мен жас қыздарға мамандандырылған медициналық жәрдем көрсетуді кеңейту;

қол жетерлік баға бойынша тағам өнімдерін тұтынудың әсіресе жүкті, бала емізетін аналар үшін қажетті ең төменгі деңгейін қамтамасыз ету;

әйелдер мен балаларға тегін медициналық жәрдем көрсетуге мемлекеттік **к е п і л д і к** **б е р і л у і н** **қ а м т а м а с ы з** **е т у** ;

дені сау балалардың дүниеге келуін, мүгедектіктің алдын алуды, шала туған балаларды сақтауды, сондай-ақ қауіпсіз аборттар жасалуын қамтамасыз ететін осы заманғы медициналық технологияны әзірлеу мен енгізуге жәрдемдесу. Бала көтеру жүйесіне қатысты онкологиялық сырқаттардың алдын алу, ерте анықтау

және емдеу проблемалары жөнінде бағдарламалар әзірлеу;

"Отбасын жоспарлау" мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жолымен аборттар санын қысқартуға қол жеткізу. Жоғары сапалы санитарлық білім беруді, әсіресе жас жеткіншектер арасында жыныс тәрбиесі, ана қауіпсіздігі, жыныс арқылы жұғатын аурулардың алдын алу мәселелері жөнінде санитарлық білім беруді жолға қою, арзан әрі сапасы жоғары зарарсыздандырғыштармен қамтамасыз ету;

конверсия бағдарламалары негізінде отандық медицина өнеркәсібін дамытуды, медицина техникасын, ана мен балаға қызмет көрсетуге арналған медициналық мақсаттағы бұйымдар өндіруді қамтамасыз ету;

медициналық жәрдем сапасы мен тиімділігінің өлшемдерін әзірлеуді, тұқым жай-күйінің мониторингін әзірлеу мен анықталған оғаштықтарды оңдау тәсілдерін әзірлеуді, ішкі жатыр індеттерін анықтау мен емдеуді, туа біткен және тұқым қуалайтын сырқатты анықтауды, әйелдердің денсаулығын қорғауда алдын алу, эпидемиологиялық және медициналық зерттеулерді қоса алғанда, әйелдердің денсаулығын қамтамасыз ету саласында ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуге қолдау көрсету;

дүниеге келген сәбилерге медициналық жәрдем көрсетудің барлық түрлерін жетілдіру;

кепілдік берілген базалық медициналық қызметтер негізінде әйелдер мен балаларға көрсетілетін медициналық жәрдем көрсетудің қымбат мамандандырылған түрлерін аймақтарға жеткізуді қамтамасыз ету;

Ішімдік пен есірткіні пайдаланудың зияны туралы әйелдер мен жас қыздарды хабардар етуге бағытталған ақпараттық-білім беру бағдарламаларының, сондай-ақ ішімдік пен есірткі дертіне шалдыққандарды сауықтыру мен оңалту жөніндегі көмекті дамыту бағдарламаларының әзірленуін жүзеге асыру;

әйелдер мен балалардың денсаулығын қорғау мәселелерімен айналысатын үкіметтік емес ұйымдарға қолдау көрсету.

5. Әйелдерге қатысты жәбірді тыю саласында:

Әйелдерге қатысты жәбірді тыю жөнінде 1993 жылғы 10 желтоқсанда БҰҰ-ның Бас Ассамблеясы қабылдаған декларацияға сәйкес әйелдерге қатысты жәбір көрсетілуіне жол бермеуге қол жеткізу;

жәбір көрген әйелдерді оңалту проблемаларымен шұғылданатын үкіметтік емес ұйымдармен өзара іс-қимыл тетігін әзірлеу. Жәбір көргендерге көмек көрсетілуін қамтамасыз ететін кең қызмет жүйесін дамыту;

жәбір көрген азаматтармен жұмыс істейтін әлеуметтік қызметкерлерді, денсаулық сақтау, білім беру және құқық қорғау органдарының тиісті қызметкерлерін кешенді даярлықтан өткізу мен оқытуды ұйымдастыру, халыққа әйелдерге қатысты жәбір көрсетудің алдын-алу мәселелері жөнінен

консультациялар берілуін дамыту;

әйелдерге қатысты жәбір көрсетудің барлық нысандары туралы толық және объективті ақпарат алу мақсатында статистикалық есеп беруді, соның ішінде әйелдерге қатысты қылмыстар жөнінде статистикалық есеп беруді жетілдіру, сондай-ақ жәбір көрсету себептері, сипаты, дәрежесі мен зардабы және әйелдерге қатысты жәбірдің алдын-алу мен оларды тыю жөніндегі шаралардың тиімділігі туралы зерттеулерді көтермелеу;

бір жыныстың екінші жыныстан артықшылығына негізделген дәстүрлі таптауырын көзқарасты өзгерту жөніндегі ақпараттық, білім мен тәрбие беру жұмысын қамтамасыз ету, оны әйелдерге қатысты ықтимал жәбір көрсетудің алдын-алу жөніндегі арнайы психологиялық және дене даярлығының оқу бағдарламаларына міндетті түрде енгізу;

әйел тәнін саудаға салуды жоюға, соның ішінде зинақорлық ауқымын қысқартуға бағытталған заң шараларын қамтитын шаралар әзірлеу керек.

III. Тұжырымдамадағы негізгі қағидаларды іске асыру жөніндегі іс-қимылды үйлестіру

Тұжырымдаманы іске асыру мақсатында "Қазақстан әйелдері" және "Қазақстан балалары" арнайы мемлекеттік бағдарламаларын әзірлеп, Қазақстан Республикасында әйелдердің жағдайын жақсарту жөніндегі мәселелер тобын заң және өзге нормативтік құқықтық актілердің жобасына, республикалық, салалық және аймақтық бағдарламаларға енгізуді қамтамасыз ету қажет.

Тұжырымдаманы іске асыру кезінде әйелдердің жағдайын жақсарту, олардың қоғамдағы тең құқықтарын қамтамасыз ету жөніндегі республикалық және аймақтық тетіктердің барлық буындарының іс-қимылының үйлестірілуін, тиісті қаржылық қамтамасыз етуді, іске асыру мерзімдері, белгіленген шаралардың нақтылы атқарушыларына және атқарылуына бақылау жасалуын көздеу қажет.

Тұжырымдаманың қағидаларын іске асыру үкіметтік емес ұйымдармен және қоғамдық бірлестіктермен өзара тығыз іс-қимыл арқылы әйелдердің жағдайын жақсартуға байланысты оларды мемлекеттік шараларды іске асыруға кеңінен тарту мақсатында жүзеге асырылады.

**Қазақстан Республикасы Президентінің
жанындағы Отбасы, әйелдер және демографиялық
саясат проблемалары жөніндегі кеңес бекіткен**